

ואלה שמות (ח)

בין השם לבין המקום

מי מחליט על שמות היישובים בארץ, ומה משמעותם?
ואלה שמות, פתבה אחרונה בסדרה

אבן-יהודה - על שמו של אליעזר בן-יהודה

בראשי-תיבות

דרך אחרת להנצחת נופלים או מייסדים היא שילוב שמם בראשי תיבות או בגימטריה בשם של מקום. המושבה אבן-יהודה קרויה על שמו של אליעזר בן-יהודה (אב"ן - אליעזר בן). מושב ארגמן שבבקעה הוא צירוף שמותיהם של אריק רגב וגדי מנלה, שני מפקדים שנפלו באזור, במרדף אחרי מחבלים בשנות השישים. המושב גבעתיים נקרא על שמו של חיים נחמן ביאליק (ח"ן - חיים נחמן).

קיבוץ דורות נקרא על-שם רב הויז, מראשי ההגנה, שנספה (נהרג) עם אשתו ובתו בתאונת דרכים בשנת 1940. הקיבוץ הוקם שנה אחרי התאונה, ושמו מורכב משמות שלושת הנספים: רב, רבקה ותרצה. שמו של רב הויז מונצח גם בשדה התעופה בצפון תל-אביב - שדה רב.

מושב בית-הלל מזכיר לנו את ר"ר הלל יפה, מראשוני הרופאים בארץ, שגלחם במלריה ועזר רבות למתיישבים באזור החולה.

קיבוץ יפתח הוקם בידי לוחמי הפלמ"ח, ושמו הוא ראשי תיבות של מפקדם יגאל פיקוביץ (שהפך ליגאל אלון) ושל המקום שבו שכנ המטה (המפקדה, המשרד הראשי) שלהם - תל-חי.

בכלל, הפלמ"ח הטביע את חותמו (השאייר סימנים רבים, השפיץ) על השמות בארץ, וכתמישים יישובים ואתרים נקראים בשמות הקשורים בו. כך למשל צומת פל-ים, על שם הפלוגה הימית של הפלמ"ח; קיבוץ פלמחים, גבעת-הפורצים בירושלים, שנקראת על שם לוחמי גרוד הראל, שפרצו את הדרך לבירה; קיבוץ נתיב-הל"ה, שנקרא על שם

פיצד נקבעים שמות היישובים בארץ? מי קובע אותם? ולפי מה? לפני כשנתיים ראה אור הספר "רגע של מקום" (הוצאת צבעונים), שכתב יהודה זיו, גיאוגרף וחוקר ארץ ישראל, שהוא חבר בוועדת השמות הממשלתית מאז 1972. בספר מסביר זיו פיצד מחליטים על שם של מקום, ומביא סיפורים מעניינים על שמות יישובים בארץ.

הגוף האחראי על מתן שמות ליישובים ואתרים בארץ הוא ועדת השמות הממשלתית, שהחלה לפעול עוד בתקופת המנדט הבריטי (ב-1922). אך לא תמיד התושבים מרוצים מהחלטות הוועדה, ולעתים מתרחשים מאבקים מרים (קורות מלחמות קשות) בין הוועדה לבין תושבים. כך למשל קרה כבר בשנת 1926, עם הקמת הקיבוץ בית-זרע. בוועדת השמות הוחלט שהקיבוץ ייקרא בפר-נתן, על שם נתן לסקי, מנהיג ציוני באנגליה. אבל חברי הקיבוץ התעקשו על השם בית-זרע, שאותו הביאו ממקום מושבם הזמני - ביר-מזרע (צפונית לעפולה). השותפים שלהם למחנה ההתיישבות הקימו שם כמה שנים קודם לכן את קיבוץ מזרע. לבסוף ניצחו המתישבים את ועדת השמות, ועד היום נקרא הקיבוץ בית-זרע.

שמות במספרים

מקומות רבים בארץ נושאים בשמם מספרים, בדרך כלל לזכר קבוצות של אנשים שנפלו במלחמות ישראל. קיבוץ גבעת השלושה מנציח בשמו את זכרם של שלושה פועלים שגרעו בידי התורפים במלחמת העולם הראשונה. שכינת נחלת-שבעה בירושלים נקראת כך על שם שבעת מייסדיה. שמו של מושב מושמר-השבעה ניתן לו לזכר שבעה ממלוחי השירות, שנפלו באזור בימים הראשונים של מלחמת העצמאות. קריית-שמונה נושאת את זכר שמונת הלוחמים שנפלו בקרב על תל-חי (1921).

רחוב ב"ג יורדי הסירה בתל-אביב נקרא כך על שמם של 23 ימאים של הפלמ"ח שנפלו במלחמת העולם השנייה, כשיצאו לחבל (לפגוע) בבתי-הזיקוק (לנפט) של צידון.

35 לוחמים של הפלמ"ח שניסו להגיע אל גוש עציון אך נהרגו בדרך; ועוד.

קשורים למקום

יישובים רבים נקראים על שם חבל הארץ שבו הם יושבים: מרוב-גולן, שער-הגולן, בוסתן-הגליל, הצור הגלילית, טירת-הברקל, הוד-השרון, רמת-השרון, נהבה, מושמר-הנגב, ועוד.

עין-גב - בשנים הראשונות

מים חיים

הפמיה (הרצו, השאיפה) התמידית שלנו לגשם ומים הולידה שמות מקומות רבים הקשורים לנושא. כך למשל כל המקומות ששמם מתחיל בעין (עין-גנים, עין-חי, עין-גב, עין-חרוה, עין-גדי וכו'). המילה עין קשורה למילה מעיין, ופירושה מקור של מים שנובעים מהאדמה. קידומת מקובלת אחרת הקשורה למים היא באר - באר-שבע, באר-טוביה, באר-אורה, באר-מנוחה, בארי ויש גם נהריה (נהר), רביבים (גשמים), גבים (גב הוא בור רדוד שבו נאספים מי גשמים), טל וטללים ועוד.

עם הספר

אנחנו עם הספר, וגם הספרים זכו לחיים מחודשים בשמות של מקומות שונים בארץ. העיר תל-אביב קרויה על שם הספר של הרצל - אלטנוילנד. הרצל התכוון למקום שמשלב עתיק (אלט) עם חדש (נוי). השם תל-אביב משלב את שני המרכיבים - תל הוא מקום עתיק, ואביב מצביע על חידוש.

מושב אבן-ספיר נושא את שם ספרו של ר' יעקב הלוי ספיר משנת 1858, שבו הוא תיעד את מסעו לתימן ופגישתו עם יהודי המקום. המקור לשמו של קיבוץ חפץ-חיים מצוי הן בפסוק מספר תהלים ("מי האיש החפץ חיים") והן מספרו של ר' ישראל מאיר הכהן, מראשי תנועת פועלי אגודת ישראל, שייסדה את הקיבוץ.

איילה פרלמוטר